

Flere slags culpa - om god skik og sagkyndigt bevis

af Jørn Vestergaard

“Agtpågivenhed er ikke, som vejret, noget der kommer og går uafhængigt af menneskets anstrengelser.”
Alf Ross

I. Oplysninger fra særligt sagkyndige spiller en stor rolle ved afgørelsen af juridiske tvister inden for såvel civil- som strafferetten.¹ Dette gælder både i forbindelse med sager, der afgøres ved domstolene, og sager, der føres ved andre organer eller instanser. Udsagn fra sagkundskaben kan selvsagt have væsentlig betydning under parternes forberedelse og vil i mange tilfælde tillige blive inddraget under selve sagen og benyttet i retten. Ved domstolene vil sagkyndige udtalelser efter omstændighederne dels kunne fremme rettens forståelse af bestemte sagsforhold, dels få betydning som bevis.² Herved indtager sagkundskaben så at sige rollen som “rettens medhjælper”,³ og behovet for en sådan bistand er jo ofte oplagt⁴

I dansk litteratur på det strafferetlige område har sådanne emner fået en lidt stedmoderlig behandling. I det følgende vil der blive drøftet nogle spørgsmål af betydning ved fastlæggelsen af grænserne for, hvad sagkyndige erklæringer om standarder for god skik på forskellige livsområder må og bør kunne indeholde. Fremstillingen tilsigter på ingen måde at være dækkende, og det har kun i meget begrænset omfang været muligt at inddrage fremmed ret.

Indenretslige sagkyndige udtalelser kan efter dansk ret fremkomme på grundlag af (1) *syn og skøn*, der forudsætter undersøgelse og bedømmelse af en genstand, en person eller et forhold i sagen efter

---

¹ Forfatteren har med taknemmelighed modtaget nyttige oplysninger og synspunkter fra nedennævnte personer, som hermed i overensstemmelse med god skik på området fritages for ethvert ansvar med hensyn til eventuelle fejl og mangler i fremstillingen: Thomas Anker-Møller, Zen Anne Dønen, Vagn Greve, Mette Hartlev, Søren Hjort Christiansen, Michael Jørgensen, Lars Bo Langsted, Lars Plum, Jan Reckendorff, Thomas Rørdam, Gorm Toftegaard Nielsen, Per Ole Träskman, Bent Unmack Larsen.

² Smh. Ejner Gjesingfelt, *Proceduren*, 2. udgave ved W.E.v. Eyben, 1980, s. 169; Henrik Edelstam, *Sakkunnigbeviset*, 1991, s. 24 ff., anm. af Eva Smith, *Juridisk tidsskrift*, 1991/92 s. 739 ff.

³ Per Olof Ekelöf & Robert Bomann, *Rättegång IV*, 6. upplagan, 1992, s. 226.

⁴ En anden karakter end det sagkyndige bevis har juridiske responsa med det formål at drage retlige konklusioner fra givne retsfakta. Denne slags erklæringer kan være en støtte for parterne under sagens forberedelse, men efter dansk ret kan sådanne - bl.a. i lyset af grundsætningen *jura novit curia* - normalt ikke indhentes ved rettens mellemkomst og ikke tillades dokumenteret i retten. Jf. om ensidigt indhentede responsa i civile sager *UfR* 1998.276 H og *UfR* 1996.1293 H samt kritisk til sidstnævnte afgørelse Lennart Lyngé Andersen & Bernhard Gomard i *UfR* 1997 B, s. 231 ff.

En mellemstilling indtager responsa, der i specielle tilfælde indhentes med henblik på beskrivelse af fremmed ret, sådan som det f.eks. skete i den såkaldte Blekingegadebande-sag, hvor spørgsmålet om dobbelt strafbarhed i forhold til svensk ret opstod, jf. herom Jørn Vestergaard, *Juristen* 1992, s. 162 ff.

Se om svensk ret vedrørende “utredning av rättsfrågan”, Ekelöf & Bomann, *ibid.* s. 238 ff.; om “utlåtande om rättssatser mm”, Edelstam, *ibid.* s. 132 ff.

rettens udmeldelse af sagkyndige,⁵ som (2) *sagkyndige vidneforklaringer* uden sådanne forudgående undersøgelser⁶ samt ved (3) *dokumentation af sagkyndige erklæringer* vedrørende generelle og/eller konkrete forhold, f.eks. forskningsbaseret kundskab eller branchemæssige standarder, eventuelt sammenholdt med nærmere beskrevne sagsforhold. Fra en overordnet synsvinkel kan alle disse typer af bevismidler i en retssag tjene samme formål, og grænserne mellem dem er til dels flydende. Udmeldelse af syns- eller skønsmænd forekommer ikke ofte i straffesager.

Erklæringer afgivet på grundlag af syn og skøn siges traditionelt at rumme et såkaldt “konkret skøn” i modsætning til det abstrakte ditto, der antages at kendetegne sagkyndige erklæringer i øvrigt.⁷ Det er næppe begrebsmæssigt holdbart eller praktisk hensigtsmæssigt at betragte en sådan sondring som særlig skarp,⁸ for begge typer af erklæringer vil som regel være kendetegnet ved, at oplysninger om konkrete sagsforhold, som indgår i eller vil kunne indgå i sagens bevistema, sammenholdes med generelle antagelser.⁹

I lyset af princippet om fri bevisbedømmelse er domstolene selvsagt ikke formelt bundet af sagkyndige udtalelser; men som ofte påpeget vil retten i mange tilfælde reelt være nødt til at lægge sagkundskabens konklusioner oprøvet til grund, ihvert fald hvis de i formen fremtræder som korrekte.¹⁰ Når retten har brug for en udtalelse om forhold, som den ikke selv har fornøden indsigt i, er det som udgangspunkt ikke nærliggende at overtrumfe sagkundskaben. Generelt er der utvivlsomt en tendens til tilbageholdenhed hermed også i tilfælde, hvor retten ikke på grund af manglende kundskaber er afskåret fra en materiel efterprøvelse.

I modsætning til, hvad der er tilfældet i forskellige andre lande,¹¹ indeholder den danske retsplejelov alene generelle bestemmelser om erklæringer på grundlag af syn og skøn samt om vidneforklaringer, herunder fra sagkyndige, men ikke om sagkyndige erklæringer i øvrigt. Med hensyn til sådannes indhold og brug som bevismidler i retten må det i sagens natur antages, at der langt hen ad vejen gælder det

---

⁵ Retsplejelovens kap. 19 om syn og skøn ved skønsmænd, som udmeldes af retten. Bestemmelserne er fælles for borgerlige sager og straffesager. Se desuden § 343 om isoleret bevisoptagelse i borgerlige sager. Det danske standardværk er Erik Hørlyck, *Syn og skøn*, 2. udgave, 1992. Se tillige Søren Hjort Christiansen, Om syn og skøn ved Forbrugerklagenævnet og domstolene, *Juristen* 2001, s. 152 ff.

⁶ Retsplejelovens kap. 18 om vidner. Bestemmelserne er fælles for borgerlige sager og straffesager.

⁷ Se således Stephan Hurwitz, *Den danske strafferetspleje*, 3. udgave, 1959 s. 491; Gjesingfelt, *ibid.* s. 171. Sondringen mellem abstrakt og konkret skøn anfægtes bl.a. af Hørlyck, der med føje påpeger, at forskellen i praksis ikke er skarp, og at der næppe er grund til at tillægge den selvstændig retlig betydning, se således *ibid.* s. 52 f. og 78. Tilsvarende Ekelöf & Bomann, *ibid.* s. 227. Smh. i engelsk ret begreberne *expert observation* og *expert opinion*.

⁸ I dansk faglitteratur forholder man sig forståeligt nok lidt tøvende til spørgsmålet om, hvorvidt erklæringer fra Retslægerådet skal behandles som udtalelser efter reglerne om syn og skøn eller som sagkyndige erklæringer på ulovbestemt grundlag, se således betænkning 1196, 1990 om Retslægerådet s. 36 f. og s. 59 samt kommentaren i Karnovs lovsamling til retsplejelovens § 204, stk. 2, om indenretslig forklaring i tilfælde, hvor en erklæring er afgivet af et kollegium. Spørgsmålet har næppe større praktisk betydning, idet dog reglerne om udmeldelse og afhjæmning af syn og skøn ikke finder anvendelse. Retslægerådets opgave er at afgive sagkyndige “skøn” til offentlige myndigheder i sager om enkeltpersoners retsforhold, jf. lov 60, 1961 om Retslægerådet. Rådet afgiver bl.a. erklæringer i sager, hvori det gøres gældende, at der er begået fejl af sundhedspersoner. Rådets forretningsorden findes i cirkulære 97, 1961. Rådet udgiver en årsberetning.

⁹ Edelstam anfører, at “det huvudsakliga föremålet” med sagkyndige udtalelser er fremlæggelse af oplysninger om “erfaringssatser”, dvs. påstande om, at “en företeelse med en viss grad av sannolikhet skulle medföra en annan företeelse”. Derved indfanges der ganske givet noget væsentligt, om end det ikke forekommer helt let at indpasse sagkyndige udtalelser om god skik på et givet område i en sådan begrebsbrug.

¹⁰ “De sakkyndiges uttalelser er aldri bindende for retten, bare veiledende. Men ofte, kanskje som regel, vil domstolen være ute av stand til å gjøre seg opp noe eget skjønn om de forhold de sakkyndige uttaler seg om.” Johs. Andenæs *Norsk straffeprosess*, 3. utgave, 2000, s. 247. Se i øvrigt Henrik Zahle, *Om det juridiske bevis*, 1976, s. 533 ff.

¹¹ F.eks. Norge, se straffeprosesslovens kap. 11; Sverige, se rättegångsbalkens kap. 40.

samme som vedrørende førstnævnte.¹² Dette er i hvert fald tilfældet på de punkter, som drøftes i det følgende, og der sondres derfor ikke skarpt mellem de forskellige former for sagkyndige erklæringer, om end det især er de skriftlige udtalelser, der haves for øje.

I princippet kan sagkyndige erklæringer til brug i retssager indhentes fra enhver person, institution eller sammenslutning med fornøden sagkundskab. Sagkyndige erklæringer beregnet til indenretslig brug vil i mange tilfælde blive indhentet fra offentlige myndigheder eller råd, der eventuelt har det som lovbestemt funktion at afgive sådanne som led i organets almindelige virksomhed. Erklæringer indhentes også fra brancheforeninger, sådanne fagligt kollegiale udvalg el. lign. I straffesager sker fremskaffelse af erklæringer fra særligt sagkyndige nok først og fremmest fra lægelige og veterinære instanser, rigspolitiets tekniske afdelinger, bilinspektører i færdselssager, samt større offentlige og private speciallaboratorier.¹³ I større økonomiske sager tilvejebringes der revisorerklæringer.¹⁴ Udtalelser indhentes også hyppigt fra offentlige styrelser, herunder vedrørende spørgsmålet om retlighedsfrakendelse.¹⁵ Nævnes skal også udtalelser fra private interesseorganisationers responsumudvalg, f.eks. revisorforeningernes.¹⁶

Til værn af sigtedes retssikkerhed ved indhentelse af mentalerklæringer findes der i øvrigt et særligt regelsæt om, at retskendelse i visse tilfælde er påkrævet.¹⁷ Der findes også en særlig lov om ligsyn, obduktion mv.

Det er almindeligt antaget, at en sagkyndig udtalelse i princippet ikke bør indeholde judicielle komponenter, der indebærer stillingtagen til sagens bevisligheder eller til de retsspørgsmål, som det i lyset af parternes påstande er domstolenes eller en anden kompetent myndigheds opgave at afgøre.¹⁸ Spørgsmål herom bør derfor ikke rejses ved formuleringen af erklæringstemaet i henvendelsen til den sagkyndige instans. Hvis denne alligevel indlader sig på tilkendegivelser af en sådan art, kan det blive aktuelt at tage stilling til, om erklæringen må dokumenteres. Skulle fremlæggelse allerede være sket, vil

¹² Således kan retten i overensstemmelse med den materielle sandheds princip altid beslutte, at beviser skal føres, som ingen af parterne har begæret ført, se nærmere retsplejelovens § 880, stk. 3, der omfatter alle bevismidler, herunder også sagkyndige erklæringer.

¹³ Jf. Henning Krog i *Proceduren*, *ibid.* 532, samt Per Lindegaard & Jørgen Trolle, *Procedure i straffesager*, 1975, s. 27 f. Om svenske forhold se Edelstam, *ibid.* kap. 9.

¹⁴ Ifølge lov om statsautoriserede revisorer skal offentlige myndigheder i retssager fortrinsvis benytte statsautoriserede revisorer til oplysning om regnskabsmæssige forhold, jf. § 8, stk. 1.

¹⁵ Anklagemyndigheden har en vis praksis for at indhente udtalelser fra f.eks. Færdselsstyrelsen i sager om godskørsel, Skov- og Naturstyrelsen i miljøsager, Vildtforvaltningen i jagtlovssager, Statens Luftfartsvesen i sager mod piloter, Erhvervs- og Selskabsstyrelsen i sager mod revisorer, Søfartsstyrelsen i sager omfattende søforklaring, embedslægen og Sundhedsstyrelsen samt eventuelt Retslægerådet i sager mod sundhedspersonale, kredsdyrlægen og Det Veterinære Sundhedsråd i sager om dyreværn, samme samt Veterinærdirektoratet i sager mod dyrlæger, Miljøstyrelsen i forureningssager, jf. Rigsadvokatens meddelelse 9, 1998, Forbrugerombudsmanden i sager vedrørende god markedsføringsskik eller kædebrev/pyramidespil, kommunalbestyrelsen/taxinævnet i sager om taxikørsel, jf. Rigsadvokatens meddelelse 6, 1990. Det oplyses fra Rigsadvokaturen, at der forventes udsendt en samlet meddelelse om forelæggelse-, hørings-, underretnings- og indberetningsordningers samt kompetencespørgsmål i tilknytning dertil. Se i øvrigt Rigsadvokatens meddelelse 6, 1994 om samarbejdet i særlovssager med særmyndigheden, samt Karen-Inger Bast og Jesper Hjortenbergs, Rettighedsfortællelse, *Anklagemyndighedens årsberetning* 1994, s. 89 ff.

¹⁶ Om revisorers forhold se Lars Bo Langsted m.fl., *Revisoransvar*, 1997; Torben Goldin, *Disciplinæransvaret for Statsautoriserede & Registrerede revisorer*, 1997; Olaf Hasselager m.fl., *Revisorlovgivningen med kommentarer*, 2. udgave, 1997; Jan Pedersen, *Skatte- og afgiftsstrafferet*, 1996, s. 119 ff.; Syrette Vinding Kruse, *Revisorers strafansvar*, 1987; Søren Halling-Overgaard, *Revisorers erstatnings- og disciplinæransvar*, 2000.

¹⁷ Retsplejelovens § 809.

¹⁸ Se således Hørlyck, *ibid.* s. 55 og særligt om erklæringer afgivet i forbindelse med syn og skøn s. 11, 19, 82, 85 f. Se tillige betænkning 1196, 1990 om Retslægerådet s. 35, 132, 134 ff. En kritisk påvisning af, at virkeligheden ikke altid stemmer med idealerne, er foretaget på det ophavsretlige område af Morten Rosenmeier, *UfR* 2001 B, s. 102 ff.

retten efter omstændighederne kunne afvise at tage den i betragtning ved sagens afgørelse. Der kan desuden opstå spørgsmål vedrørende rettergangsfejl.¹⁹ Retstilstanden kan i disse henseender næppe betegnes som særlig klar, i hvert fald ikke inden for straffeprocessen.

I sagkyndige erklæringer, der afgives til brug i straffesager, vil der ofte blive taget udgangspunkt i forskrifter og andre mere eller mindre autoritative tilkendegivelser af retlig relevans. Der kan således trækkes på såvel positive forskrifter udstedt af offentlige eller kollegiale organer: regler, retningslinier, instrukser, anvisninger, anbefalinger, vejledninger etc. Ligeledes kan responsa/udtalelser og konkrete afgørelser spille en rolle.²⁰ Noget sådant kan foregå på helt fornuftig og rimelig vis for at få indkredset de relevante temaer i en sag, og dette er ikke i sig selv ensbetydende med en stillingtagen til skyldsspørgsmålet. Det ville i øvrigt være en misforståelse at forestille sig, at man med mening kunne "erstatte det konkrete uforsvarlighedsskøn med anvendelse af forskrifter".²¹

Det må betragtes som tvivlsomt, om der i praksis altid kan drages en knivskarp skillelinie mellem spørgsmål om retlige og andre forhold. Det er heller ikke altid klart, hvad det er for forhold, der må forbeholdes rettens bevisvurdering; i nogle tilfælde fordres der en særlig sagkundskab for overhovedet at kunne foretage en fornuftig bevisvurdering, og retten vil i så fald være åbenbart dårligt rustet til at efterprøve de sagkyndiges konklusioner. Helt grundlæggende kan den traditionelle doktrin dog i det mindste siges at være udtryk for nogle anerkendelsesværdige principper eller idealer.

I civile sager er det formentlig ikke noget uoverkommeligt praktisk problem at undgå, at sagkyndige overskrider deres kompetence, hvilket især beror på, at ensidigt indhentede erklæringer normalt ikke tillades dokumenteret i retten.²² Parterne og retten har derfor i fællesskab og gennem hele sagens forløb kontrol over erklæringstemaet, og erklæringens anvendelse, hvilket dog ikke nødvendigvis indebærer, at kontrolmulighederne altid og på alle områder udnyttes tilstrækkelig godt i praksis.

I straffesager er billedet mere grumset. I dansk ret tillades ensidigt indhentede erklæringer i vidt omfang tilvejebragt og dokumenteret i retten.²³ Med henblik på belysning af sædvanlig handlemåde og god sik på et givet område, er der udbredt praksis for, at anklagemyndigheden indhenter oplysninger, enten hos den særmyndighed, der har tilsynsansvaret på området, eller hos en instans, der har det som særlig opgave at afgive sådanne erklæringer, og det er op til anklagemyndigheden, om en eventuel forsvarer på et tidligt tidspunkt skal have lejlighed til at forholde sig til de stillede spørgsmål. Den instans, som afgiver udtalelsen, kan let komme ganske tæt på en stillingtagen til skyldsspørgsmålet, idet den ofte ikke indskrænker sig til at redegøre for faktiske sædvaner, men også foretager vurderinger af, hvordan

---

¹⁹ Se retsplejelovens § 946, stk. 1.

²⁰ Om revisorers forhold se således Lars Bo Langsted, God revisorskik - een (retlig) standard? *FSRs responsumudvalg 1925-2000 - 75 års jubilæumsskrift*, 2000, s. 29 ff.

²¹ "Præventive love og forskrifter kan næppe engang siges at være *vejledende* for uforsvarlighedsskønnet. Det er ... kendsgerningerne der tæller..." , Alf Ross, Om kriminel uagtsomhed, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1978, s. 95.

²² Om afvisning af adgang til dokumentation af en ensidigt indhentet erklæring i en sag om lægeansvar se *UfR* 1988.611 Ø om en privat sagsøger, som ikke fik lov til at fremlægge en lægelig udtalelse, der indeholdt bemærkninger til en erklæring fra Retslægerådet; landsretten lagde vægt på, at det altid vil unddrage sig efterprøvelse, hvorledes den sagkyndige i sådanne tilfælde er udpeget og dermed også, hvordan erklæringen er blevet til. Om efterfølgende afhøring i samme sag af et retslægerådsmedlem og et sagkyndigt vidne se *UfR* 1989.1060 Ø. Vedrørende civile sager se i øvrigt Hørlyck, *ibid.* s. 55 ff.; Bernhard Gomard & Michael Kistrup, *Civilprocessen*, 5. udgave, 2000, s. 549 f.; Eva Smith, *Civilproces*, 4. udgave, 2000, s. 176 ff. Fremlæggelse og påberåbelse af erklæringer indhentet efter sagens anlæg eller umiddelbart førtillades normalt ikke. I tilfælde af, at en ensidigt indhentet erklæring undtagelsesvis tillades fremlagt, kan modparten og retten selvsagt forholde sig kritisk til dens bevisværdi, jf. Lars Lindencrone & Erik Werlauff, *Dansk retspleje*, 2. udgave, 2000, s. 255.

²³ Både i civile sager og i straffesager udmeldes syns- eller skønsmand dog altid af retten, jf. retsplejelovens § 196. Se om "det privata sakkunniginstitutet" i svensk ret, Ekelöf & Bomann, *ibid.* s. 233 ff.; om "partssakkunniga", Edelstam, *ibid.*

man under nærmere beskrevne omstændigheder bør forholde sig.²⁴ Grænsen mellem det faktuelle og det normative kan være flydende, og tillige er det ikke altid let at skelne mellem den culpa, som sagkundskaben er kompetent til at udtale sig om,²⁵ og den culpa, som alene retten skal forholde sig til.

I forskellige typer af straffesager er det afgørende, at gerningsmanden kan siges at have handlet i strid med god handlemåde på et givet område. I dansk lovgivning kan dette komme til udtryk derved, at en gerningsbeskrivelse eller en hjemmel til rettighedsfrakendelse omfatter normativt ladede udtryk som “grovere uforsvarlig behandling”,²⁶ “vanrøgt”,²⁷ “mishandling”,²⁸ “grov uduelighed”.²⁹ Der kan også anvendes vendinger med en positiv drejning, såsom “agtpågivenhed”.³⁰

En særlig form for normativ begrebsbrug findes i visse “referencebestemmelser”. Efter straffelovens almindelige bestemmelse om tilsidesættelse af tjenestepligter kan der således ifaldes ansvar for “forsømmelse eller skødesløshed i tjenestens eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører”.³¹ Tilsvarende vendinger anvendes i en række særlovsbestemmelser med straffehjemmel. Sådanne findes især i den sundhedsretlige lovgivning, hvor den enkelte lov typisk også indeholder - ikke umiddelbart strafsanktionerede - forskrifter om pligt til at udvise “omhu og samvittighedsfuldhed” i udøvelsen af det pågældende (er)hverv.³² Også inden for anden lovgivning

---

²⁴ En god beskrivelse af “kutyeme-svar” og “bør-svar” findes hos Langsted, God revisorskik... , *ibid.* s. 22 ff.

²⁵ Smh. eksempelvis følgende tilkendegivelse i en betænkning om Retslægerådet: “Udvalget finder, at lægeetiske hensyn nødvendigvis må indgå som en del af den faglige vurdering, ... og at disse hensyn i fornødent omfang bør komme til udtryk i Rådets udtalelse. Efterudvalgets opfattelse indgår alment anerkendte lægeetiske hensyn allerede i dag som en integreret del af Rådets faglige skøn.”, betænkning 1196, 1990, s. 49. Tilsvarende har Det Veterinære Sundhedsråd udtalt, at “der indgår i vurderingerne som et væsentligt element hensyntagen til almindelige opfattelser og normer, som efter rådets opfattelse er gældende her i landet på det pågældende område”, rådets årsberetning 1987/88, her citeret efter Zen Anne Donen, *Praksis ved overtrædelser af Dyreværnsloven*, specialeafhandling ved juridisk kandidateksamen, Det Juridiske Fakultet, 2001.

²⁶ Dyreværnslovens § 29, stk. 1, smh. § 28, stk. 1, hvor det hedder “behandler dyr uforsvarligt”.

²⁷ Dyreværnslovens § 28, stk. 1. Udtrykket findes også i straffelovens § 213 om vanrøgt af pårørende mv.

²⁸ Dyreværnslovens § 28, stk. 1, og § 29, stk. 1. Udtrykket findes også i straffelovens § 245, stk. 1, om kvalificeret vold.

²⁹ Dyrlægelovens § 11, stk. 1

³⁰ Færdselslovens § 3. Se herom Vagn Greve, *Færdselsstrafferet*, 2001, især s. 125 ff.

³¹ Smh. således den generelle bestemmelse i straffelovens § 157 om embedsforsømmelse. Se i øvrigt Jens Peter Christensen, *Offentligt ansatte chefers ansvar*, 1998; om samme emne Jørn Vestergaard, *Juristen* 1993, s. 67 ff. Inorsk ret kendes udtrykket “grov uforstand i tjenesten”, se nærmere Ståle Eskeland, *Strafferet*, 2000, s. 282 f.; Johs. Andenæs, *Almindelig strafferet*, 4. udgave, 1997, s. 234 f.

³² Se de i det følgende nævnte love. Førstnævnte paragraf er straffebestemmelsen vedrørende “forsømmelse eller skødesløshed”, og bestemmelsen i parentes er den bredere, ikke strafsanktionerede pligtnorm vedrørende “omhu og samvittighedsfuldhed” el. lign.: lægelovens § 18 (§ 6), sygeplejerskelovens § 10 (§ 5, stk. 1), tandlægelovens § 19 (§ 12), tandplejerlovens § 15 (§ 10), jordemoderlovens § 14 (§ 8), terapiassistentlovens § 10 (§ 7, stk. 1), fodterapeutlovens § 10 (§ 7), kiropaktorlovens § 14 (§ 8), psykologlovens § 22 (§ 12), tandteknikerlovens § 14 (6), optikerlovens § 14 (§ 10) samt diætistlovens § 14 (§ 7). Dyrlægeloven har ingen straffebestemmelse vedrørende “forsømmelse eller skødesløshed”, men en direkte strafsanktionering i § 19, stk. 1, af tilsidesættelser af den pligt til udvisning af “omhu og samvittighedsfuldhed”, som er anordnet i lovens § 7, stk. 1, hvilket er en uholdbar lovgivningsteknik.

Nogle af de nævnte love har strafsanktionerede bestemmelser om udfærdigelse af erklæringer med “omhu og uhildethed”, se lægelovens § 22, stk. 1, jf. § 8; tandlægelovens § 20, stk. 2, jf. § 13; tandplejerlovens § 16, stk. 2, jf. § 11 (“upartiskhed”), psykologlovens § 23, stk. 1, jf. § 16; tandteknikerlovens § 15, stk. 2, jf. § 7, stk. 1. En række love stiller krav om “omhyggelig” udøvelse af (er)hverv. I øvrigt indeholder enkelte love bestemmelser om rettighedsfortabelse på grund af “forsømmelighed”, se lov om statsautoriserede revisorer § 19 a, stk. 2; landinspektørlovens § 10, stk. 2.

Lægers strafansvar er behandlet af Bent Unmack Larsen i *Juristen* 1995, s. 1 ff. Sygeplejerskers strafansvar er behandlet af Jan Weidekamp i *UfR* 1993 B, s. 468.

forekommer strafsanktonerede bestemmelser vedrørende “forsømmelse eller skødesløshed”.³³ I enkelte andre love er der formuleret krav vedrørende “omhu” samt “nøjagtighed” og/eller “hurtighed”, og her forekommer der et par uheldige eksempler på, at pligtstridige forhold er umiddelbart strafsanktonerede.³⁴ Nogle af særlovsbestemmelserne refererer ligesom bestemmelsen i straffeloven udtrykkeligt til handlepligter på det pågældende område. I de tilfælde, hvor noget sådant ikke er fundet fornødent, er en sådan reference altid klart underforstået. Ved ikke-forsætlige forhold forudsættes der i almenhed efter de her omtalte bestemmelser enten grovere eller (oftere) gentagne forhold.

På erhvervsrettens område er det i nyere tid blevet almindeligt at lovfæste krav om iagttagelse af “god skik” el. lign. inden for branchen.³⁵ Et eksempel herpå er revisorlovenes standarder vedrørende hvervets udførelse med “omhu, nøjagtighed og den hurtighed, som hvervets beskaffenhed tillader, samt i overensstemmelse med god revisorskik”.³⁶ Gennemgående er tilsidesættelse af god skik på det givne område fornødtvis ikke direkte strafsanktoneret, men udvisning af en sådan adfærd kan være et afgørende moment i bedømmelsen af, om et bredere formuleret gerningsindhold er realiseret.³⁷ På det givne område kan der desuden være hjemmel til udstedelse af strafsanktonerede forbud eller påbud mod en konkret praksis, der af den relevante særmyndighed eller domstolene vurderes som værende i strid med kravene til god skik. Hertil kommer muligheden for anvendelse af disciplinære reaktioner ved branchespecifikke klagenævn el. lign.

Den strafferetlige betydning af, om der er handlet i strid med kravene til god skik på et bestemt område kan også manifestere sig i relation til mere neutralt prægede deliktsbeskrivelser, når det drejer sig om handlemåder, som kan bedømmes i forhold til, hvad der ud fra visse målestokke kan forventes eller kræves af en person, som i en given sammenhæng indlader sig på dette eller hint gøremål. Sagkyndige udtalelser herom har selvsagt størst praktisk betydning med hensyn til aktiviteter, der udfoldes inden for mere eller mindre velafgrænsede brancher, men behøver i princippet ikke nødvendigvis at være begrænset hertil; således kan man forestille sig bedømmelser af fritidsprægede eller andre private gøremål, f.eks. hold af kæledyr.

I en sagkyndig vurdering af, om udøvelsen af en bestemt virksomhed er almindelig, sædvanlig, hensigtsmæssig, korrekt, forsvarlig, optimal, fagligt anerkendt, udført med passende forsigtighed etc. vil der ofte indgå et betydeligt moment af skøn præget af usikkerhed med hensyn til såvel faktuelle som normative forhold. I lyset heraf ville det være illusorisk at stille krav om, at udtalelser i sagkyndige erklæringer skal være strikt “objektive”, for overgangen mellem objektive konstateringer og subjektive vurderinger, mellem udsagn om noget faktisk og noget normativt kan være glidende og udflydende.

Sagkundskabens konstatering af, at der er handlet i strid med god skik på et givet område, vil i almindelighed være en nødvendig forudsætning for såvel civilretligt, disciplinært som strafferetligt ansvar,

³³ Se luftfartslovens § 149, stk. 6; forsikringsvirksomhedslovens § 258, stk. 2; lov om sikkerhed til søs § 29; vækstfundslovens § 12, stk. 1, nr. 3; lov om Danmarks Grundforskningsfond § 13, stk. 1, nr. 3; ATP-lovens § 32, stk. 1 c; lov om Lønmodtagernes Dyrtidsfond § 14, stk. 1, nr. 3.

³⁴ Se således lov om translatører og tolke § 8, stk. 1, jf. § 6, stk. 1; dispachørlovens § 14, stk. 1, jf. § 10, stk. 2. Bestemmelser, som ikke umiddelbart er strafsanktonerede, findes i værdipapirhandelslovens § 5, stk. 2, nr. 2; lov om statsautoriserede revisorer § 6 a, stk. 2; lov om registrerede revisorer § 4 a, stk. 2; landinspektørlovens § 7, stk. 1.

³⁵ En oversigt over brugen af standarden “god skik” o.lign. på forskellige lovgivningsområder findes hos Langsted, God revisorskik..., *ibid.* s. 10 ff. En gammelkendt bestemmelse er retsplejelovens § 126, stk. 1, om “god advokatskik”.

³⁶ Lov om statsautoriserede revisorer § 6 a, stk. 2, lov om registrerede revisorer § 4 a, stk. 2. En række andre love har bestemmelser om “god revisionskik” på forskellige områder.

³⁷ Bogføringsloven har siden 1999 haft straffehjemmel for manglende iagttagelse af god bogføringsskik, herunder også for simpel uagtsomhed, se således § 16, stk. 1, jf. § 6. Dette er med rette kritiseret af Langsted, God revisorskik..., *ibid.* s. 20 f. Smh. kritikken af bestemmelser i dyrlæge-loven, lov om translatører og tolke samt dispachørloven foran i noterne 32 og 34.

og ofte vil en belastende erklæring fra sagkundskaben på området i realiteten indebære en foregribelse af sagens afgørelse. Principielt er denne dog som nævnt juridisk og kan bl.a. være afhængig af, hvilken type af ansvar, der kan blive tale om at gøre gældende. Tillige kan det forekomme, at sagkundskaben ikke har haft kendskab til eller forholdt sig til alle momenter i den helhed af retsfakta, som afgørelsen træffes ud fra. Og ofte vil andre forudsætninger skulle være opfyldt for pålæggelse af ansvar end for en konstatering af pligtstridig handlemåde, på det strafferetlige område bl.a. fordi gerningsbeskrivelsen kan omfatte yderligere selvstændige elementer, som også skal være realiseret.³⁸ Hertil kommer, at ansvar kan forudsætte en vis grad af afvigelse fra en norm,³⁹ og bedømmelsen af, om denne forudsætning konkret er opfyldt, er selvsagt juridisk, om end der ikke principielt er noget til hinder for at anmode sagkundskaben om at tilkendegive, hvor udtalt afvigelsen fra en faglig målestok skønnes at være.

Til belysning af de nævnte problemstillinger redegøres der i det følgende for nogle konkrete sager fra nyere dansk retspraksis. Det vil fremgå, at praksis i visse henseende har været præget af en vis lemfældighed med hensyn til håndhævelsen af princippet om, at sagkyndige erklæringer skal holde sig på passende afstand af bevisvurderinger og tilkendegivelser om skyldsspørgsmålet. Afslutningsvis vil der blive peget på et teoretisk perspektiv, som kan bidrage til forståelsen af, hvorfor dette har været tilfældet, og der vil blive fremsat nogle betragtninger vedrørende den videre udvikling af en retstilstand, der på mere tilfredsstillende måde end den hidtidige lever op til principperne om *fair trial* og *equality of arms*.

II. I forretningsordenen for responsumudvalget under Foreningen af Statsautoriserede Revisorer bestemmes det, at udvalget har til opgave på foreningens vegne at afgive responsa i sager vedrørende “god revisorskik, herunder god revisionsskik, god regnskabsskik og god rådgivningsskik”.⁴⁰ I 1995 afgav udvalget et responsum til anklagemyndigheden under den såkaldte Nordisk Fjer-sag.⁴¹ Nogle revisorer i den krakkede virksomhed blev bl.a. tiltalt efter straffelovens bestemmelse om “forsømmelse eller skødesløshed ... i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører”.⁴² Retten bemærkede i præmisserne for dommen bl.a., at der ved vurderingen af, om de tiltalte havde handlet i overensstemmelse med god revisionsskik (revisorskik), navnlig var blevet lagt vægt på de oplysninger, som fra sagkyndig side var indhentet til brug for sagen, herunder udtalelserne fra responsumudvalget, og på almindeligt tilgængelige oplysninger om god revisionsskik. Retten hæftede sig i den forbindelse ved, at der i tiden efter gerningsperioden - bl.a. som følge af Nordisk Fjer koncernens sammenbrud - var sket en række lovændringer, hvorved revisorer var blevet pålagt yderligere forpligtelser, ligesom revisionspraksis havde ændret sig i samme retning. Dette kunne “have øvet indflydelse på de sagkyndige udtalelser”, hvorfor retten fremhævede, at der i dens vurderinger alene var indgået oplysninger om god revisionsskik, “såfremt disse med den fornødne sikkerhed har kunnet henføres til gerningsperioden”. For de tiltalepunkters vedkommende, hvor dette ikke var tilfældet, blev der frifundet, idet retten bl.a. tog hensyn til, at en fravigelse af den relevante norm for god revisionsskik “i gerningsperioden må antages at være mindre kritisabel end i dag”. Afgørelsen illustrerer bl.a., at retten forbeholder sig selv at foretage

³⁸ Se herom f.eks. Lars Bo Langsted, *Revisoransvar*, *ibid.* s. 167 f.

³⁹ På revisorområdet udtaler responsumudvalgene sig på konkret foranledning om de generelle, “gennemsnitlige” krav til god skik i specifikke situationer, mens disciplinærorganerne - alene - sanktionerer tilsidesættelse af en vis “bundnorm”, der ikke forudsætter efterlevelse af den norm, der anses som den ideelle, ligesom ansvar kræver “en høj grad af sikkerhed og indarbejdedhed i relation til tilsidesatte normer”, se Lars Bo Langsted, *God revisorskik... , ibid.*, især s. 24 ff. og 32 ff.; tilsvarende Torben Goldin, *ibid.* s. 116 f.; jf. generelt Ross, *ibid.* s. 84.

⁴⁰ Forretningsorden for responsumudvalget under FSR § 1.

⁴¹ Se nærmere Langsted, *God revisorskik... , ibid.* s. 48 ff.

⁴² Straffelovens § 157 finder anvendelse på personer, der “virker i offentlig tjeneste eller hverv”, herunder bl.a. revisorer.

bevisbedømmelsen, hvilket i det konkrete tilfælde på grund af den stedfundne udvikling bevirkede, at den sagkyndige udtalelse om tilsidesættelse af god revisionsetik blev anset som for svagt et grundlag at dømme på.

III. I lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse bestemmes det, at offentlige myndigheder har adgang til direkte rådgivning og anden bistand fra Sundhedsstyrelsen i sundhedsfaglige spørgsmål.⁴³ I marts 1999 stillede Københavns politi en række spørgsmål til Sundhedsstyrelsen i den såkaldte Plejebesag. Denne kom oprindeligt til offentlighedens kundskab i oktober 1997, da en kvindelig plejhjemsassistent efter godt et halvt års efterforskning blev fremstillet i grundlovsforhør og først løsladt af byretten, men efterfølgende varetægtsfængslet af landsretten som sigtet for 22 tilfælde af forsætligt manddrab på plejhjemsbeboere samt underslæb og tyveri vedrørende et større beløb. Sagen var under hele sit forløb genstand for omfattende mediebevågenhed.

Baggrunden for politiets efterforskning i sagen var oplysninger om en særlig høj dødelighed blandt beboerne på den afdeling, som plejhjemsassistenten ledede. Stadslægeinstitutionen var derfor blevet anmodet om at gennemgå materiale fra afdelingen,⁴⁴ hvilket gav anledning til af forskellige grunde at fremhæve 22 dødsfald som mistænkelige, ligesom det blev oplyst, at forbruget af smertestillende morfina på afdelingen syntes at være blevet væsentligt større efter plejhjemsassistentens tiltræden som ansat. Stadslægens og hans medarbejder tilkendegav over for politiet, herunder ved forklaring til politirapport, at der i materialet forekom tilfælde af "aktiv dødshjælp" og "meget aktiv dødshjælp", hvilket ud fra sammenhængen klart måtte forstås som synonymt med forsætligt drab.⁴⁵ Disse udtalelser er senere blevet kritiseret, bl.a. af en af forsvarerne i sagen.⁴⁶ I betragtning af, at der var tale om mundtlige udtalelser afgivet som led i teknisk bistand til politiet under efterforskning kan det være forståeligt, at sådanne vendinger blev benyttet; men det var ikke heldigt, at de fandt vej til sagens akter og derved formentlig fik en væsentlig betydning for sagens forløb, herunder varetægtsfængslingen.

I øvrigt blev der i sagen rejst sigtelse mod en praktiserende kvindelig læge for uagtsomt manddrab⁴⁷ samt for overtrædelse af lægelovens bestemmelse om grovere eller gentagen forsømmelse eller skødesløshed.⁴⁸

I december 1997 løslod Højesteret den hovedsigtede,⁴⁹ idet der ikke fandtes at være "særlig bestyrket mistanke"⁵⁰ om de påsigtede forhold og i øvrigt heller ikke længere grundlag for antagelser

---

⁴³ Lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse mv. Sundhedsstyrelsen henhører under Sundhedsministeren og bistår denne med den centrale forvaltning af resortområdet. Ministeren kan ikke give tjenestebefalinger om indholdet af styrelsens sagkyndige råd og vurderinger, men har i øvrigt instruktionsbeføjelse og sædvanligt parlamentarisk ansvar. Offentlige myndigheder har adgang til direkte rådgivning og anden bistand fra Sundhedsstyrelsen, som endvidere fører tilsyn med sundhedspersoners virksomhed mv., se nærmere §§ 1-4.

⁴⁴ Det blev senere i forløbet kritiseret, at politiets materiale ikke var blevet vurderet af Sundhedsstyrelsen og eventuelt Retslægerådet forud for rejsning af sigtelser. Med Rigsadvokatens meddelelse 5, 1998 blev det bl.a. indskærpet, at sager, i hvilke der ikke foreligger en udtalelse fra Sundhedsvæsenets Patientklagenævn, via embedslægen skal forelægges for Sundhedsstyrelsen, der eventuelt kan indbringe sagen for patientklagenævnet, som i øvrigt kan indhente udtalelser fra Retslægerådet.

⁴⁵ En gennemgang af dansk rets regler om dødshjælp er foretaget af Jørn Vestergaard, *Juristen* 2000, s. 165 ff.

⁴⁶ Se således bemærkningerne om "bevisvurderinger, som stadslægen ingen forudsætninger havde for at foretage" samt "tvivlsomme juridiske vurderinger" i en artikel af plejhjemsassistentens forsvarer i den afsluttende og afgørende del af forløbet, Thomas Rørdam, *Juristen* 1998, 277 ff. (281). Se tillige samme advokats tilkendegivelser i sagen *UfR* 1999.556 Ø, som omtales nærmere nedenfor.

⁴⁷ Straffelovens § 241.

⁴⁸ Lægelovens § 18.

⁴⁹ *UfR* 1998.291 H.

⁵⁰ Jf. retsplejelovens § 762, stk. 2, nr. 1, om såkaldt retshåndhævelsesarrest.

om, at sigtede ville kunne vanskeliggøre forfølgningen af sagen.⁵¹ Et halvt år senere stillede politi og forsvar et stort antal spørgsmål til Retslægerådet, som i begyndelsen af december 1998 afgav svar, der bl.a. rummede en konstatering af, at der ved behandlingen af plejehjemsbeboere var begået alvorlige fejl, men at det ikke havde været muligt at fastslå de egentlige dødsårsager. Tre uger senere meddelte statsadvokaten, at tiltale mod plejehjemsassistenten for forsætligt manddrab blev opgivet,⁵² og at der senere ville blive taget stilling til, om der eventuelt skulle rejses tiltale for andre overtrædelser, som den pågældende stadig var sigtet for. I slutningen af oktober 1999 besluttede statsadvokaten at opgive enhver tiltale mod plejehjemsassistenten, som senere modtog 700.000 kr. i erstatning.

De spørgsmål, der af Københavns politi som nævnt blev stillet til Sundhedsstyrelsen, blev rejst som led i den videre efterforskning mod plejehjemsassistenten efter opgivelsen af at rejse tiltale for forsætligt manddrab. I februar 1999 fremsendte politiet udkast til skrivelser til Sundhedsstyrelsen til den hovedsigtedes advokat, som imidlertid fremkom med en række indsigelser mod udkastene. I midten af marts forelagde politiet sagen for Sundhedsstyrelsen under vedlæggelse af korrespondancen med forsvarsadvokaten. Denne protesterede og begærede, at retten kendte politiets efterforskningsskridt ulovlige,⁵³ hvorefter Sundhedsstyrelsen stillede sin sagsbehandling i bero. Forsvarerens påstand var, at de nedenfor gengivne spørgsmål ikke lovligt kunne stillet til Sundhedsstyrelsen, idet en besvarelse heraf ville indebære en stillingtagen til rent juridiske forhold, herunder navnlig om der forelå overtrædelser af konkrete straffelovsbestemmelser:

- Er der efter Sundhedsstyrelsens opfattelse, ved en samlet vurdering i de enkelte nedennævnte forhold, af nogen ansat på plejehjemmet udvist grov eller oftere gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenesten eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører?

Temaet for dette spørgsmål er i det væsentlige formuleret ordret ligesom gerningsindholdet i straffelovens bestemmelse om embedsforsømmelse, blot med den forskel, at der i spørgsmålet står "er ... udvist", hvor der i straffeloven står "gør sig skyldig i".⁵⁴

- Er den pågældende beboer efter Sundhedsstyrelsens opfattelse, ved en samlet vurdering i de enkelte forhold, hensat eller forladt i hjælpeløs tilstand og i bekræftende fald, er nogen på plejehjemmet ansvarlig herfor?

Temaet for dette spørgsmål er i det væsentlige formuleret ordret ligesom gerningsindholdet i straffelovens

---

⁵¹ Jf. retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 3, om såkaldt kollusionsarrest.

⁵² Jf. statsadvokatens pressemeddelelse af 21. december 1998. Påtaleopgivelsen skete i medfør af retsplejelovens § 721, stk. 1, nr. 2, om tilfælde, hvor videre forfølgning ikke kan ventes at føre til, at sigtede findes skyldig.

⁵³ Begæringen blev behandlet i medfør af retsplejelovens § 746, stk. 1, om forelæggelse for retten af tvister vedrørende efterforskningsskridt.

⁵⁴ Jf. straffelovens § 157, stk. 1. I betænkning 1196, 1990 om Retslægerådet er der peget på, at det ikke ligger inden for Retslægerådets sagkundskab at udtale sig om et spørgsmål af netop denne karakter, idet der anmodes om en vurdering, som vedrører den juridiske bedømmelse af en handlemåde i forhold til lægelovens § 18, der anvender de samme slags begreber som den nævnte straffelovsbestemmelse. Samme sted tages derafstand fra spørgsmålaftypen, om nogle nærmere beskrevne skader "kan anses at være af en sådan karakter, som beskrevet i straffelovens § 246", der på det pågældende tidspunkt handlede om "grov legemsbeskadigelse", som selvsagt var et juridisk begreb. Se nærmere betænkningen s. 135 f. Retslægerådet har selv afvist at besvare spørgsmål om, hvorvidt en person i en konkret sag med en alkoholpromille af en vis størrelse havde "været i stand til at føre bil på en betryggende måde", jf. *UfR* 1988.583 V.

bestemmelse om hensættelse i hjælpeløs tilstand.⁵⁵

- Er der efter Sundhedsstyrelsens opfattelse, ved en samlet vurdering i den enkelte forhold, voldt nærliggende fare for den pågældende beboers liv eller førlighed og i bekræftende fald, er nogen ansat på plejehjemmet ansvarlig herfor?

Temaet for dette spørgsmål er i det væsentlige formuleret ordret ligesom kernen i gerningsindholdet i straffelovens bestemmelse om hensynsløs fareforvoldelse.⁵⁶

- Endvidere skal jeg anmode om en udtalelse om ansvarsfordelingen i hvert enkelt forhold mellem [plejhjemsassistenten] og [den praktiserende læge] eller anden involveret læge, samt om ansvarsfordelingen mellem [plejhjemsassistenten] og hendes foresatte på plejehjemmet, herunder om der i hvert enkelt forhold påhviler en eller flere af personerne et selvstændigt ansvar for eventuelle fejl, forsømmelser og lovovertrædelser.

Påstanden, for så vidt angår sidstnævnte spørgsmål, var begrænset til, at Sundhedsstyrelsen alene kunne spørges om ansvaret for “eventuelle fejl og forsømmelser”, ikke for “lovovertrædelser”.

Byretten fandt, at spørgsmålene ikke kunne tillades besvaret, sådan som de var stillet, da besvarelse ville indebære en juridisk vurdering af, om konkrete bestemmelser i straffeloven var overtrådt.⁵⁷ Landsretten stadfæstede med rette byrettens kendelse.⁵⁸ Hverken efterforskningsmæssigt eller ved inddragelse af retsmidler under en straffesag kan det selvsagt accepteres, at en sagkyndig udtalelse forholder sig så eksplicit til skyldspørgsmålet, som der fra politiets side var lagt op til i det konkrete tilfælde.

Forsvareren havde i øvrigt fremført det anbringende, at reglerne om syn og skøn måtte finde analog anvendelse ved indhentelse af sagkyndige erklæringer som i den aktuelle sag. Heroverfor gjorde anklageren gældende, at disse situationer ikke kunne sammenlignes, men at Sundhedsstyrelsen i foreliggende sammenhæng måtte sidestilles med Sundhedsvæsenets Patientklagenævn,⁵⁹ som “kan give udtryk for sin opfattelse af sagen” og herunder søge iværksat sanktioner over for den indklagede sundhedsperson, f.eks. ved at anmode anklagemyndigheden om tiltalerejsning.⁶⁰ Synspunktet, der som nævnt ikke vandt genklang hos retten, illustrerer en mere generel problemstilling.

På nogle områder kan en særmyndighed både have rollen som den tilsynsmyndighed, der bl.a. har som opgave at forholde sig til overtrædelser, herunder eventuelt ved at anmode om efterforskning og tiltalerejsning, og desuden være den instans, der afgiver sagkyndige udtalelser til brug i straffesager. Det

---

⁵⁵ Jf. straffelovens § 250, 1. led.

⁵⁶ Jf. straffelovens § 252, stk. 1.

⁵⁷ Se meddelelse 48, 1999 fra Landsforeningen af beskikkede advokater.

⁵⁸ Se meddelelse 60, 1999 fra Landsforeningen af beskikkede advokater.

⁵⁹ Sundhedsvæsenets Patientklagenævn er oprettet i 1987 ved ændring af lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse mv. Nævnet er uafhængigt af instruktioner om den enkelte sags behandling og afgørelse, og dets afgørelser kan ikke påklages administrativt, men sager på området kan afgøres endeligt ved domstolene, se nærmere kap. 3 i centralstyrelsesloven. Patientklagenævnets forretningsorden findes i bekendtgørelse 662, 1998. Klager over forhold omfattet af lov om patienters retsstilling fra 1998 kan indbringes for Patientklagenævnet, medmindre særlig klageadgang er foreskrevet i lovgivningen, jf. patientretsstillingslovens § 33. I særlige tilfælde indhenter Patientklagenævnet en sagkyndig udtalelse fra Sundhedsstyrelsen eller Retslægerådet, jf. forretningsordenens § 10, stk. 6.

⁶⁰ Jf. lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse mv. § 14

kan forekomme ejendommeligt, at en sådan myndighed i førstnævnte egenskab har adgang og ligefrem pligt til at udtale sig om bevisligheder og skyldsspørgsmål, men ikke må gøre det i sidstnævnte sammenhæng. Det kan til og med bero på tilfældigheder, om en sag ligefrem starter på den pågældende myndigheds foranledning. Principielt må det betragtes som uhensigtsmæssigt, hvis de to nævnte funktioner i deres helhed er forenet hos en og samme myndighed, og dette er da også en væsentlig del af den historiske baggrund for adskillelsen af Sundhedsstyrelsen og Retslægerådet.⁶¹ Førstnævnte har et administrativt ansvar, sidstnævnte foretager faglige skøn til brug i konkrete sager og afgiver erklæringer herom. Almindelig rådgivning med henblik på behandlingen af en konkret sag kan indhentes hos Sundhedsstyrelsen, herunder f.eks. oplysninger om faglige og administrative retningslinier af relevans for sagen og om praksis på området. Forespørgsler om medicinfaglige forhold af betydning i den enkelte sag kan efter behov rettes til Retslægerådet med henblik på at få en udtalelse om, hvorvidt nærmere beskrevne forhold skønnes at være udtryk for, at der er forekommet uheld eller begået fejl. På områder, hvor der ikke findes en særlig instans med den funktion at foretage faglige skøn, må det korrekte være at fastholde, at den myndighed, som har tilsynet på området, ikke under en straffesag anmodes om at foretage - og heller ikke foretager - en samlet bedømmelse af et i sagen foreliggende forhold i lyset af de relevante gerningsbeskrivelser, men alene om at vurdere et nærmere beskrevet forhold ud fra en faglig standard.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at også et af de generelle spørgsmål, som under sagen blev stillet til Retslægerådet, var ganske tæt på at lægge op til en vurdering af, om lægelovens almindelige straffebestemmelse overtrådt. Der blev således spurgt, om den praktiserende læge efter en samlet vurdering af de til rådet fremsendte sager "udviste skødesløshed" under sit arbejde på Plejebo. Retslægerådet afholdt sig imidlertid viseligt fra at anvende et tilsvarende ordvalg og gav udtryk for, at det efter rådets opfattelse var et gennemgående træk, at lægen ikke havde varetaget sine lægelige opgaver på Plejebo "i overensstemmelse med god klinisk praksis". Lægen havde i en række tilfælde undladt selv at tilse beboerne, hvor dette var indiceret. Hun havde heller ikke foretaget de relevante undersøgelser, hun havde foretaget en lang række fejlagtige ordinationer, hendes journalføring havde været mangelfuld, og dødsattesterne var i næsten alle tilfælde udfyldt forkert. Endvidere havde lægen foretaget ordinationer telefonisk og igennem telefax, hvor ordinationerne burde være baseret på en af lægen personligt foretaget klinisk vurdering.

Den omtalte læge blev i november 2000 idømt en bøde på 5.000 kr. for to ud af fem påtalte tilfælde af grovere forsømmelse eller skødesløshed,⁶² men frifandtes for uagtsomt manddrab⁶³ samt for nogle forældede tiltalepunkter.

---

⁶¹ Sundhedsstyrelsen blev oprettet ved lov i 1909 i forbindelse med ophævelsen af Det Kongelige Sundhedskollegium, som i henhold til et kongeligt reskript fra 1803 havde forestået ledelsen af sundhedsvæsenet, herunder bl.a. ved afgivelse af retsmedicinske erklæringer til domstolene. Ved nyordningen blev Retslægerådet oprettet som en fra Sundhedsstyrelsen udskilt enhed, idet en adskillelse mellem den administrative virksomhed og de retsmedicinske erklæringer og overskøn til domstolene blev fundet hensigtsmæssig, se Medicinalkommissionens betænkning fra 1909. Kommissionen anførte, at de medicinalvidenskabelige skøn og bedømmelserfordrede specielle lægekundskaber og øvelse, men ikke krævede indsigt i administrativ virksomhed, lovgivning etc.

⁶² I det ene tilfælde havde lægen alene på grundlag af telefoniske oplysninger fra plejehjemsassistenten seponeret igangværende medicinsk behandling af en patient og i stedet ordineret stærke morfika uden angivelse af maksimal døgndosis. I det andet tilfælde havde lægen ordineret sederende depotmedicin i stedet for præparater i tabletforn og havde forsømt at instruere personalet med hensyn til observationer og pleje. I begge tilfælde havde lægen undladt at tilse patienterne, i førstnævnte tilfælde trods flere telefoniske henvendelser fra plejehjemmet om forværring af tilstanden.

⁶³ Retten fandt for alle fem påtalte forhold, at anklagemyndigheden ikke havde ført det fornødne bevis for, at døden var indtrådt som følge af tiltaltes handlinger eller undladelser.

IV. I lov om embedslægeinstitutioner mv. bestemmes det bl.a., at embedslægeinstitutionen er rådgiver for statslige myndigheder, fører tilsyn på Sundhedsstyrelsens vegne med sundhedsforhold samt yder bistand til rets- og politimyndighederne.⁶⁴ Stadslægeembedet i Københavns Kommune er nu omfattet af samme lov og har også hidtil i det væsentlige haft samme opgaver som embedslægeinstitutionerne i resten af landet og har i faglig henseende henhørt under Sundhedsstyrelsen, om end stadslægen indtil år 2000 administrativt var en kommunal enhed med eget regelgrundlag.⁶⁵

Som nævnt ovenfor afgav Stadslægen udtalelser til Københavns politi om det materiale, som embedet efter politiets anmodning gennemgik i forbindelse med den såkaldte Plejebø-sag. Under varetægtsfængslingen af den hovedsigtede plejehjemsassistent rettede hendes forsvarer i begyndelsen af december 1997 henvendelse til Stadslægen med anmodning om besvarelse af to supplerende spørgsmål.⁶⁶ For det første ønskede advokaten oplyst, hvilket materiale Stadslægen havde haft som grundlag for sine tidligere udtalelser i sagen. For det andet blev der anmodet om en fornyet udtalelse vedrørende 6 specifikke forhold i sagen, som advokaten selv knyttede bemærkninger til, idet advokaten samtidig udbad sig en præcisering af eventuel kritik med angivelse af, hvem den kunne rettes imod. Kopi af henvendelsen til Stadslægen tilgik samtidig Københavns politi, som den følgende dag gav grønt lys for besvarelse af førstnævnte spørgsmål, men i øvrigt protesterede generelt imod, at forsvareren foretog selvstændig efterforskning ved henvendelse til en særmyndighed, og henviste ham til at rette henvendelse til politiet, hvis han ønskede nærmere efterforskningsskridt foretaget. Vedrørende det andet (sæt) spørgsmål bemærkede politiet, at "spørgsmål om placering af skyld og kritik ikke burde besvares af Stadslægen, idet besvarelsen heraf forudsatte en samlet bedømmelse af hele sagsmaterialet, og at denne tilkomdomstolene. Hertil svarede advokaten, at Stadslægen jo netop (allerede) havde foretaget sådanne vurderinger, og at advokaten gerne ville sikre sig, at vurderingerne var foretaget på et korrekt grundlag, hvilket han i øvrigt betvivlede. Han mente sig berettiget til at foretage den nævnte henvendelse. Tvisten blev herefter forelagt domstolene, hvor forsvareren gjorde indsigelse over for anklagemyndighedens påtale i anledning af hans henvendelse til stadslægen.⁶⁷

Byretten gav politiet medhold i, at det er politiet, der tilrettelægger og foretager efterforskning. Landsretten fandt det derimod ikke efter loven udelukket, at en forsvarer selv retter henvendelse til en offentlig myndighed, forudsat at forsvareren ikke herved modarbejder sagens opklaring. Forsvarerens henvendelse i det konkrete tilfælde fandtes ikke at være utilbørlig, idet Stadslægen allerede havde afgivet en erklæring i sagen, hvorefter forsvareren ønskede en supplerende udtalelse, som ikke kunne modvirke sagens efterforskning, og forsvareren havde samtidig orienteret politiet, som derved havde fået mulighed for at indbringe spørgsmålet for retten.

På grund af sagens udvikling blev det ikke aktuelt for Stadslægen at besvare de omtvistede spørgsmål, endsiige for nogen at tage stilling til, om Stadslægens eventuelle svar kunne dokumenteres i retten. Det skal imidlertid bemærkes, at landsrettens afgørelse ikke indebærer nogen stillingtagen til udformningen af erklæringstemaet. Det ville i øvrigt også have virket ejendommeligt at begrunde en ret for forsvareren til at indhente svar på spørgsmål med en stærk judiciel ladning alene med, at det havde modparten jo allerede praktiseret. Byretten gav anklagemyndigheden medhold i, at Stadslægen ikke skulle besvare det spørgsmål, som anklagemyndigheden gjorde indsigelse imod, og denne del af byrettens afgørelse blev ikke af advokaten indbragt for landsretten. Så landsrettens kendelse må

⁶⁴ Lov om embedsinstitutionerne mv. 381, 1973 §§ 4-6, der er udfyldt ved bekendtgørelse 474, 1974. Loven er ændret ved lov 345, 2000, og bekendtgørelsen er ændret ved bekendtgørelserne 737, 1999 og 879, 2000.

⁶⁵ Den nu ophævede bekendtgørelse 475, 1974 om stadslægeembedet i København.

⁶⁶ Se *UFR* 1999.556 Ø og Rørdam, *ibid.*; hertil Michael Jørgensen, *Juristen* 1998, 362 ff.

⁶⁷ Retten afgør tvistigheder om begæringer fra forsvareren om foretagelsen af yderligere efterforskningsskridt mv., jf. retsplejelovens § 746.

fornuftigvis læses således, at retten alene har afvist, at der under de foreliggende omstændigheder skulle være grundlag for at bebrejde forsvareren for at indhente en udtalelse mere eller mindre ensidigt, og at retten i øvrigt ikke har forholdt sig til substansen i de stillede spørgsmål, tilladeligheden af sådanne efterforskningskridt eller anvendelsen af bevismidler, som måtte være blevet tilvejebragt.

V. I dyrlægeloven bestemmes det, at Det Veterinære Sundhedsråd afgiver udtalelser om veterinære spørgsmål på begæring af en offentlig myndighed eller af parter i straffesager og borgerlige sager.⁶⁸

I 1998 afgav Sundhedsrådet udtalelser til Københavns politis miljøafdeling vedrørende tiltaleforhold, bødestørrelse og spørgsmålet om rettighedsfrakendelse i en konkret sag.⁶⁹ Sagen drejede sig om behandlingen af nogle fritter, en slags ildere, der kan holdes i fangenskab. Den indledende henvendelse fra politiet udtalelse var udformet åbent, idet der blev anmodet om en udtalelse om tiltaleforhold, bødestørrelse og rettighedsfrakendelse, således at rådet var forholdsvis frit stillet ved udformningen af sit svar. Sundhedsrådet udtalte om den hovedsigtedes forhold, at vedkommende havde *overtrådt* forskellige strafbelagte bestemmelser. Sigtede havde angiveligt erkendt at have bedøvet og opereret dyrene med det formål at foretage sterilisering eller kastration samt fjernelse af analkirtler. Alene derved havde sigtede, der ikke var dyrlæge, efter Sundhedsrådets opfattelse *overtrådt* dyrlægeloven mv.⁷⁰ De operative indgreb var foretaget uden sagkundskab og var behæftet med en række fejl, som havde medført diverse skader på dyrene, hvorved sigtede efter Sundhedsrådets opfattelse også havde *overtrådt* en række strafbelagte bestemmelser i dyreværnsloven.⁷¹ Rådet fandt på grund af handlingernes efter det foreliggende systematiske og omfattende karakter anledning til at karakterisere disse som "groft uforsvarlig behandling med karakter af mishandling". Disse formuleringer er de samme som dem, der benyttes i dyreværnslovens generelle bestemmelser om strafansvar og rettighedsfrakendelse.⁷²

To andre personer var blevet oplært af den hovedsigtede og havde foretaget lignende handlinger som denne, hvorved også disse sigtede efter Sundhedsrådets opfattelse havde *overtrådt* de relevante bestemmelser. I tilknytning til bemærkningerne herom bemærkede Sundhedsrådet med klædelig tilbageholdenhed, at det måtte bero på juridiske overvejelser, om der på grund af disse sigtedes ansættelse som langtidslidende fra kommunen forelå formildende omstændigheder.

Om to ikke-sigtede dyrlæger udtalte Sundhedsrådet, at de havde *overtrådt* både dyrlægeloven og dyreværnsloven, såfremt det kunne påvises, at de havde instrueret samt været vidne til, at lægfolk foretog de nævnte operationer. Om en fjerde sigtet, som ifølge sagsakterne adskillige gange havde overværet de operative indgreb, udtalte rådet, at der herved syntes at foreligge *medvirken* til de nævnte overtrædelser. Rådet anbefalede i øvrigt at overveje rettighedsfrakendelse og bemærkede sluttelig med føje, at man ikke ville udtale sig om størrelsen af eventuelle sanktioner, idet spørgsmål herom måtte bero

---

⁶⁸ Lov om dyrlægegerning mv. § 3, stk. 1. Rådets forretningsorden findes i cirkulære 125, 1964.

⁶⁹ Se afgørelsen i *UfR* 2000.627 H.

⁷⁰ Dyrlægelovens § 4, stk. 2, jf. stk. 1, litra e, som er strafsanktioneret, jf. § 19, stk. 1. Anvendelsen af bedøvelsesmidler udgjorde efter Sundhedsrådets opfattelse tillige en selvstændig overtrædelse af bkg. om lægemidler til lægelig brug 303, 1995 § 3, stk. 1, nr. 2, som med hjemmel i dyrlægeloven og lov om apotekervirksomhed er strafsanktioneret.

⁷¹ Efter dyreværnslovens § 1 skal dyr behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe. Efter § 2 skal enhver, der holder dyr, sørge for, at de behandles omsorgsfuldt. Efter § 14, stk. 1, må operative indgreb, der kan påføre dyret lidelse, i princippet kun foretages af en dyrlæge.

⁷² Dyreværnslovens § 28, stk. 1 hjemler strafansvar for *uforsvarlig* behandling af dyr med en forhøjet straf ramme for *mishandling*. I § 29, stk. 1, hjemles der rettighedsfrakendelse for *mishandling eller grovere uforsvarlig behandling* af dyr.

på en juridisk vurdering.⁷³

Efterfølgende stillede anklagemyndigheden nogle uddybende spørgsmål til rådet. Herunder ønskede man en præcisering af, hvilke bestemmelser, rådet anså for *overtrådt*, hvilket man fik. Herefter rejste anklagemyndigheden tiltale mod de nævnte fire sigtede.

Forsvarerne i sagen nedlagde påstand om, at udtalelserne fra Det Veterinære Sundhedsråd udgik af sagen, subsidiært at udtalelserne ikke måtte benyttes som bevis. Til støtte for påstandene blev bl.a. det anført, at der var tale om ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer, samt at Sundhedsrådet havde udtalt sig om spørgsmål, som henhører under rettens vurdering, herunder skyldsspørgsmålet.⁷⁴ Anklagemyndigheden henviste bl.a. til, at forsvarerne havde mulighed for at stille supplerende spørgsmål til Sundhedsrådet, og nedlagde i lyset heraf påstand om, at der i medfør af retsplejelovens almindelige bestemmelser om dokumentbevis blev meddelt tilladelse til at dokumentere udtalelserne i retten.⁷⁵

To af byrettens medlemmer gav anklagemyndigheden medhold, mens et dissenterende medlem ville lade udtalelserne udgå af sagen. I landsretten fandt tre dommere enstemmigt, at udtalelserne burde udgå, da de indeholdt en bevismæssig vurdering af materiale i sagen samt en juridisk vurdering af, hvilke bestemmelser de senere tiltalte måtte anses for at have overtrådt.

I Højesteret stemte tre dommere for stadfæstelse af landsrettens kendelse, mens to dommere stemte for stadfæstelse af byrettens kendelse. Alle dommere lagde til grund, at Det Veterinære Sundhedsråd til politiet kan afgive udtalelser om, hvorvidt nærmere beskrevet adfærd indebærer en uforsvarlig behandling af dyr eller eventuelt mishandling eller grovere uforsvarlig behandling i den forstand, hvormed begreberne er anvendt i dyreværnsloven. Sådanne udtalelser kan benyttes som bevis, også selv om de måtte være indhentet ensidigt af politiet, idet tiltalte kan stille supplerende spørgsmål eller indhente udtalelser fra andre sagkyndige.⁷⁶ Herudover lagde mindretallet endvidere vægt på, at Sundhedsrådet havde redegjort for de faktiske vurderinger, som rådet havde lagt til grund for de enkelte vurderinger. Modsat blev det for flertallet udslagsgivende, at rådet havde udtalt sig om spørgsmål, som var genstand for rettens bevisvurdering, og havde givet udtryk for en stillingtagen til, om de tiltalte havde overtrådt straffebestemmelser. Flertallet fremhævede i den forbindelse den måde, sagen var forelagt rådet og spørgsmålene stillet på. Mindretallet bemærkede, at det ikke i sig selv måtte anses for uberettiget, at anklagemyndigheden ikke i forbindelse med den første forelæggelse af sagen for Sundhedsrådet havde udformet bestemte spørgsmål til dette.

Egentlig er det en ejendommelighed, at det var nødvendigt med en kendelse fra Højesteret for at afgøre tvisten, og at afgørelsen blev truffet med dissens, for noget mere klart eksempel på en udtalelse, hvis konklusion er i strid med både al hidtidig doktrin samt almindelig sund fornuft og rimelighed er det svært at forestille sig. Udtalelserne fra Det Veterinære Sundhedsråd er simpelthen udformet på samme måde som juridiske afgørelser. Som fremhævet af flertallet i Højesteret kan dette til dels bero på, at der fra anklagemyndighedens side var stillet specifikke spørgsmål vedrørende skyldvurderingen. Forholdet er imidlertid det ret opsigtsvækkende, at Det Veterinære Sundhedsråd hidtil har haft en fast og generel praksis for i dyreværnsager at udforme udtalelser således, at man går langt ud over det veterinærfaglige,

---

⁷³ Udtalelsen indeholdt yderligere en bemærkning om, at de sigtede ved udstedelse af vaccinationsattester syntes at have overtrådt bestemmelserne i straffelovens 19. kapitel om forbrydelser vedrørende bevismidler.

⁷⁴ Fra forsvarers side blev det i øvrigt gjort gældende, at benyttelse af de ensidigt indhentede udtalelser som bevis i sagen ville være i strid med EMRK artikel 6. Om praksis ved MED vedrørende erklæringer fra sagkyndige, se Jørgen Aal, *Rettergang og menneskerettigheder*, 1995, s. 221 ff.

⁷⁵ Blandt de dokumenter, som kan benyttes som bevismidler og oplæses i retten, er erklæringer udstedt i medfør af et offentligt hverv, jf. retsplejelovens § 877, stk. 2, nr. 5, jf. om tiltale og domsforhandling for byret § 928, stk. 3. Anklageren henviste i øvrigt til sædvanlig praksis.

⁷⁶ Afgørelsen er umiddelbart i overensstemmelse med Højesterets kendelser i *UfR* 1997.675 H og 676 H.

hvilket man kan forvisse sig om ved at kigge i rådets årsberetning.⁷⁷

Rigsadvokaten har på forbilledlig vis fulgt op på den nævnte afgørelse ved udarbejdelse af retningslinier om behandlingen af sager om overtrædelse af dyreværnsloven, herunder om fremgangsmåden ved forelæggelse af spørgsmål for Det Veterinære Sundhedsråd.⁷⁸ Det bemærkes heri bl.a., at rådet er et sagkyndigt organ, der bl.a. kan udtale sig om, hvorvidt en nærmere beskrevet fremgangsmåde ved behandlingen af dyr er “anerkendt og forsvarlig”. Rigsadvokaten henviser på dette punkt naturligt nok til præmisserne i Højesterets kendelse. Heroverfor fremhæves det, at Det Veterinære Sundhedsråd ikke har som opgave at fungere som tilsynsmyndighed. Derfor bør anklagemyndigheden ikke rette almindelige forespørgsler til rådet om behandlingen af konkrete sager, herunder f.eks. om, hvilke regler der er relevante for sagen, om formuleringen af tiltalen eller om praksis i lignende sager. Sådant almindelig rådgivning med henblik på behandlingen af konkrete sager må indhentes hos de offentlige myndigheder, som det påhviler at føre tilsyn med overholdelsen af lovgivningen på området, sådan som det i et vist omfang også forekommer ved samarbejde med særmyndigheder i andre særlovssager.⁷⁹

Anklagemyndighedens forelæggelse af en sag for Det Veterinære Sundhedsråd skal ske ved en skrivelse, hvori spørgsmålene til rådet skal formuleres konkret, og rådet skal have sagens akter tilsendt. Det skal klart angives, hvilke faktiske forhold rådet skal udtale sig om. Henvendelsen skal derfor indeholde en beskrivelse af den faktiske adfærd, således som anklagemyndigheden på baggrund af efterforskningen i sagen opfatter denne, og de enkelte spørgsmål til rådet skal stilles i relation til denne beskrivelse. Hvis der er tvivl om, hvilke faktiske omstændigheder der kan lægges til grund ved sagens afgørelse, bør dette oplyses, ligesom det bør overvejes, om der er behov for at stille alternative spørgsmål, f.eks. på baggrund af de forklaringer, som er afgivet af den sigtede om hændelsesforløbet. Foruden spørgsmål vedrørende de enkelte momenter i sagen kan der stilles supplerende spørgsmål om, hvorvidt sagen i øvrigt giver rådet anledning til bemærkninger. Spørgsmålene må ikke stilles således, at der lægges op til en bevismæssig vurdering eller en stillingtagen til, om den sigtede kan anses for skyldig i bestemte lovovertrædelser. Der må heller ikke stilles spørgsmål, hvor rådet anmodes om en gennemgang af, om et længere hændelsesforløb er foregået i overensstemmelse med de gældende regler.

Selv om der ikke er noget til hinder for at anmode om en udtalelse uden forudgående forelæggelse af spørgsmålene for sigtede eller dennes eventuelle forsvarer, henstiller Rigsadvokaten, at et udkast til spørgsmål forelægges for en eventuel forsvarer, således at der så tidligt som muligt gives sigtede adgang til at stille supplerende spørgsmål. Efter det foreliggende er der også på andre områder praksis for en sådan tilrettelæggelse af forløbet, i hvert fald i større sager.⁸⁰

VI. Den judicielle bedømmelse af spørgsmålet om “god og sædvanlig handlemåde” på et givet område drejer sig om, hvorledes en god og erfaren/fornuftig/samvittighedsfuld udøver af den pågældende praktik kan forventes at forholde sig, ikke hvad den særligt gode og dygtige kunne præstere, og der må formentlig typisk kunne statuere ansvarsfrihed, selv om den pågældende ikke fuldt ud har levet op til standarden, idet der typisk kræves en vis grovere tilsidesættelse af kravene til uforsvarlig adfærd.⁸¹ En

⁷⁷ Årsberetning fra Det Veterinære Sundhedsråd for året 1998 er den senest foreliggende. Rådets praksis er nærmere beskrevet af Zen Anne Donen, *Praksis ved overtrædelser af Dyreværnsloven*, specialeafhandling ved juridisk kandidateksamen, Det Juridiske Fakultet, 2001.

⁷⁸ Rigsadvokatens meddelelse 6, 2000 om sager om overtrædelse af dyreværnsloven.

⁷⁹ På det veterinære område kan politi og anklagemyndighed søge bistand hos Fødevarerregionernes veterinærafdelinger og Fødevarerdirektoratet.

⁸⁰ Jf. Michael Jørgensens bemærkninger *ibid.* s. 364.

⁸¹ Der antages således for revisorer at være “et spillerum fra den adfærd gennemsnitsrevisoren udviser og ned til den sanktionspådragende adfærd”, jf. Langsted, *Revisoransvar*, *ibid.* s. 359. Om kernen i begrebet god revisorskik skriver samme forfatter fyndigt: “God revisorskik er udtryk for den måde en velorienteret, omhyggelig og fagligt kompetent

sådan udtalelse vil nødvendigvis rumme normative komponenter, idet det drejer sig om at redegøre for standarder på det givne område samt eventuelt tillige at sammenholde en konkret handlemåde hermed. Sådanne standarder er udtryk for en eller anden form for institutionaliserede forestillinger om, hvad man i lyset af skik og brug med rimelighed kan kræve eller forvente af udøvere af aktiviteter på området. I en vis forstand omfatter en sådan sagkyndig udtalelse en culpabedømmelse. Hvilken karakter kan og må denne så have, og hvorledes skal den indholdsmæssigt forholde sig til en strafferetlig culpavurdering, hvis den skal kunne anvendes som bevismiddel?

Om de strafferetlige ansvarsbetingelser er der udviklet mangan en doktrin - nogle enkle, andre sofistikerede; nogle traditionsbundne, andre nyskabende. Begrebsdannelsen har i sagens natur sigte på at indkredse det, som er centralt for idømmelse af strafansvar. Ved hjælp af begreber som materiel typicitet, adækvans, individualiserede uagtsomhedsbedømmelser mv. forsøges området for strafskyld på forskellig vis afgrænset generelt og konkret. Til trods for store forskelligheder i de enkelte doktriners begrebsbrug er udgangspunktet det samme, og de praktiske løsninger langt hen ad vejen også.⁸²

Det drejer sig om at udelukke strafansvar for handlemåder, som formelt set realiserer givne deliktsbeskrivelser, men som materielt er så atypiske, at det ikke findes rimeligt at bedømme dem som strafbare. Man kan betegne dette - negativt - som et krav om retsstridighed eller overskridelse af handlefrihedens grænser, eller - positivt - som en anerkendelse af en form for socialadækvans, tilladt risiko mv. Det drejer sig om at udelukke strafansvar for handlemåder, der nok kan være risikobetonede, men ud fra generelle/objektiverede målestokke alligevel ikke i strafferetlig sammenhæng betragtes som uforsvarlige, da deres samfundsmæssige nytteværdi tillægges større vægt end deres skadeevne. Det drejer sig om at udelukke strafansvar i tilfælde, hvor en handlemåde generelt må betragtes som strafbar, men hvor en individualiseret bedømmelse af gerningsmandens personlige forudsætninger og handlemuligheder i den konkrete situation må føre til en bedømmelse af hans manglende agtpågivenhed som legitim.⁸³

Nils Jareborg har udviklet en lære om to slags culpa.⁸⁴ Kun få nordiske forfattere har taget begrebsdannelserne i denne doktrin til sig, selv om der ærbødigt refereres til den i de strafferetlige standardværker.⁸⁵ Om end sprogbrugen på en række punkter er særegen i forhold til den traditionelle i de nordiske lande, indfanger doktrinen imidlertid mere eksplicit og nuanceret end disse centrale elementer i den omtalte type af problematikker. Den er også i særlig grad egnet til at belyse

revisorville håndtere den givne situation på. Standarden er ikke udtryk for det optimalt opnåelige i relation til hverken sikkerhed, præcision, omhu, hurtighed eller hensyntagen til interessentgrupperne - men istedet en fornuftig afvejning af alle disse hensyn. Man kan også udtrykke det således, at det er den standard de gode og ordentlige fagfæller ville agere inden for.”, Langsted, God revisorskik... , *ibid.* s. 29 f.

⁸² Jf. Ari-Matti Nuutila, Komparativa aspekter på de culpösa brotten. I *Skuldfrihet och Ansvarslöshet* , 1994, s. 155 ff.

For nyere dansk doktrins vedkommende kan der især henvises til Knud Waaben, *Strafferettens almindelige del, Ansvarslæren*, 4. udgave, 1997, s. 69 ff. og 161 ff.; Vagn Greve, *Det strafferetlige ansvar*, 1999, s. 202 ff.; Gorm Toftegaard Nielsen, *Strafferettens almindelige del I*, 2001, s. 88 ff.

⁸³ Et klassisk eksempel fra dansk retspraksis er sagen om nogle kommunale revisorer, som under henvisning til manglende regnskabsmæssig indsigt og evne til at overskue et større regnskab blev frifundet for skødesløshed, selv om de havde forsømt en række forskriftsmæssige forpligtelser, *UfR 1962.540 V*.

⁸⁴ Nils Jareborg, *Straffrättens ansvarslära*, 1994 s. 22; Två sorters culpa, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1977, s. 219 ff. En doktrin, der har mange lighedspunkter med Jareborgs, men også mange egne træk, er udviklet af Alf Ross, Om kriminel uagtsomhed, *NTFK* 1978, s. 69 ff.

⁸⁵ Enkelte er fulgt i Jareborgs fodspor. Se således - bl.a. med yderligere inspiration fra tysk teori - Dan Frände, *Allmän straffrätt*, 1994, s. 103 ff.; Ari-Matti Nuutila, *Rikosoikeudellinen huolimattomuus*, Fahrlässigkeit als Verhaltensform und als Schuldform - Mit deutscher Zusammenfassung, Helsinki, 1996; Magnus Ulväng, *Culpa i trafiken*, Uppsala, 1998. Se også Samuel Cavallin, *Skuld*, 1999, især kap. 4.

grænselandet mellem de culpabedømmelser, som det tilkommer domstolene - og eventuelt andre offentlige myndigheder - at foretage, og de sagkyndige skøn vedrørende god skik, som indhentes til brug for rettens afgørelse. Hovedtrækkene i Jareborgs lære rides her op med den risiko for nuanceglidninger, som dansk sprogbrug og den nødvendige forenkling indebærer.

Gerningsculpa indebærer, at gerningsmanden med en kontrolleret gerning har taget risici, som ikke kan tolereres, og at en sådan uforsvarlig handlemåde ("otillåtet risktagande") er relevant for begivenhedsforløbet (at følgen forårsages *ved* den udviste uagtsomhed). Gerningsculpa er et retsstridighedsrequisit, der er en forudsætning for at betragte en gerning som værende ikke tilladt. Begrebsdannelsen har baggrund i, at "det inte finns någon naturlig avgränsning av orsakssammanhang". En forudsætning for, at der foreligger uagtsomhed i form af gerningsculpa, er, at handlingen indebærer risici, som der var tilstrækkelig gode grund til at kræve, at gerningsmanden undgik ved at bære sig anderledes ad. Begrebet er normativt, dvs. at det er et retligt anliggende at afgøre, om der i en konkret sag foreligger gerningsculpa.⁸⁶ Ved bedømmelsen af spørgsmålet om gerningsculpa vil der imidlertid i bedømmelsesgrundlaget som hjælpemiddel kunne inddrages objektiverede agtsomhedsstandarder for god handlemåde på et givet livsområde. Oplysninger om sådanne standarder kan efter omstændighederne give en stærk præsumption for, at den strafferetlige agtsomhedsnorm er krænket; men afgørelsen er og bliver retlig.⁸⁷ Oplysninger vedrørende gerningsmandens personlige forudsætninger ("sociala roll och allmänna kapacitet") samt vedrørende de ydre omstændigheder med hensyn til gerningssituationen mv. kan også inddrages i bedømmelsesgrundlaget. Den, der begiver sig ind i risikobehæftede gøremål, forventes imidlertid at have eller erhverve sig de teoretiske og praktiske færdigheder, som er fornødne for på rimelig vis at kunne imødegå risikoen (övertagandegrundsaften).⁸⁸

Personlig culpa indebærer, at gerningsmanden kan bebrejdes at have udvist ubevidst uagtsomhed, idet han ville have indset, hvad det var, han realiserede, hvis han havde tænkt sig (bedre) om eller på anden vis sørget for at få den indsigt i og forståelse af et forhold, som man med rimelighed kunne forvente, at han havde tilvejebragt. Han kunne og burde have forstået de relevante omstændigheder ved sin handlemåde, men har ved undladelse af at bringe sig ud af sin uvidenhed eller vildfarelse tilsidesat en pligt til foretagelse af fornøden undersøgelse eller kontrol af forholdene.⁸⁹ Omvendt er en gerningsmand undskyldt, og der foreligger ikke fornøden personlig culpa, hvis den pågældende har foretaget sig, hvad han burde, men uden at indse, at de relevante gerningsmomenter realiseredes.⁹⁰ Denne skyldbedømmelse skal i princippet gøres så individuel som muligt, således at der tages behørigt hensyn til gerningsmandens specielle svagheder af forskellig slags.⁹¹ Kravene varierer fra område til område og for personer i forskellige roller. Også i denne forbindelse vil der dog kunne tages

---

⁸⁶ "Domstolarna måste bestämma vad folk skall tillåtas göra. Olika intressen måste vägas mot varandra. Utgången av en sådan värdering kan bli skiftande under olika tidsperioder, i olika samhällen, i olika sammanhang och vid olika typer af gärningar, eftersom det sociala värde som tillmäts en gärning eller en klass av gärningar påverkar utgången.", Jareborg *ibid.* s. 44.

⁸⁷ "Förut existerande normer kan endast ge argument, när innehållet i aktsamhetsplikten skall fastställas.", Jareborg *ibid.* s. 54.

⁸⁸ Smh. Ross *ibid.* s. 87 ff., 101 ff.

⁸⁹ Smh. Ross *ibid.* s. 105 ff.: "Uagtsomhed [som tilregnelserform] er manglende agtpågivenhed. Agtpågivenhed er opmærksomhed forbundet med omtanke."

⁹⁰ Langsted har et illustrerende eksempel hentet fra *UfR* 1986.662 H om en revisor, der, for så vidt angår en del af sagens forhold, ikke havde forstået, at hans klient begik skattesvig, men i øvrigt havde "foretaget sig tilstrækkeligt" (ved at sikre sig, at fratrukne honorarer var udbetalt og godkendt af virksomhedens ledelse), og som ved således at handle i overensstemmelse med god revisionsskik ikke kunne stilles over for krav om, at han burde have forstået sammenhængen, og derfor hverken ikke kunne straffes for medvirken til klientens forhold eller pligtstridig handlemåde for denne del af tiltalens vedkommende. Se *God revisorskik...*, *ibid.* s. 54, smh. de generelle bemærkninger s. 28 f.

⁹¹ Ross er ikke bleg for også at lægge vægt på plusfaktorer, *ibid.* s. 109.

udgangspunkt i visse standarder, men disse vil kun sjældent kunne udvikles på grundlag af oplysninger om normer på specifikke livsområder eller på andre retsområder.

Praktikere skelner normalt ikke eksplicit mellem culpabedømmelsens elementer, og det kan være i høj grad vanskeligt at holde disse ud fra hinanden, bl.a. fordi der ofte er ofte kausale relationer mellem dem. Principielt kan det imidlertid være væsentligt at adskille forhold, som er straffri, fra forhold, som er retsstridige, men undskyldelige, og i det enkelte tilfælde kan de praktiske konsekvenser heraf være betydelige.⁹²

VII. En sagkyndig udtalelse, som skal kunne benyttes til i retten at få klarhed over spørgsmålet om god skik på et givet område samt en konkret handlemådes forhold hertil, bør principielt søges begrænset til at rumme oplysninger, der gør det muligt at forholde sig til, om der foreligger *gerningsculpa*, dvs. at gerningsmanden har handlet uforsvarligt og retsstridigt ved med hensyn til relevante gerningsmomenter at tage risici, som ikke kan tolereres, fordi handlemåden afviger afgørende fra de standarder, som kyndige fagfolk på området anbefaler at lægge til grund.

Det bør kræves, at udtalelsen så vidt muligt begrænser sig til udsagn på et sagkyndigt grundlag og ikke bevæger sig ind på endegyldige vurderinger, der foregriber den juridiske bedømmelse. De sagkyndige bør således så vidt muligt afholde sig fra strafferetlig subsumption ved anvendelse af termer, der karakteriserer specifikke delikter med lovens egne ord, f.eks. "skattesvig", eller med almindeligt anvendte fagudtryk, der har klar juridisk reference, f.eks. "uagtsomt manddrab" eller "aktiv dødshjælp".

I tilfælde, hvor en gerningsbeskrivelse indeholder relevante normative elementer, bør det ved udtalelsens udformning tilstræbes, at udtalelsen klart fremtræder som et skøn over, hvorledes en bestemt handlemåde må bedømmes ud fra anerkendte branchespecifikke normer på området, og ikke som en bedømmelse af, om et strafferetligt rekvirit er til stede og bestemte gerningsmomenter dermed realiseret. Det kan være en ganske delikat sag at finde den rette balance i sådanne tilfælde, for det kan selvsagt være nærliggende eller nødvendigt at knytte an til lovens sprogbrug, ikke mindst i tilfælde af, at loven direkte anvender begreber som "(u)forsvarlig(t)", sådan som det f.eks. er tilfældet i dyreværnsloven. Det kan i sådanne tilfælde være til en vis nytte, at både spørgsmål og svar konkretiserer, at udtalelsen om den beskrevne handlemåde forholder sig til den (branche)specifikke standard på området, og at det således er i den forstand begreber som forsvarligt/uforsvarligt anvendes, ikke i den juridiske betydning.

Den eneste bestemmelse i straffeloven, der anvendes udtrykket "uforsvarlig", er ikke branchespecifik, da det drejer sig om forbuddet mod, at en kvinde "ved sin barnefødsel på uforsvarlig måde udsætter barnet for alvorlig fare".⁹³ Nu om dage anvendes bestemmelsen stort set ikke mere; men teoretisk set kan det vel ikke udelukkes, at der i en given sag kunne være behov for en sagkyndig erklæring om forsvarligheden af nærmere beskrevne forhold.

I fødevarerloven er der hjemmel til at straffe, hvis behandling og salg af fødevarer ikke foregår på "en hygiejnisk forsvarlig måde".⁹⁴ Efter lov om kemiske stoffer er der hjemmel til at straffe den, der "ved uforsvarlig omfang med farlige stoffer eller produkter udsætter menneskers eller husdyrs liv eller sundhed for fare eller forvolder ikke ubetydelig skade på miljøet".⁹⁵ En tilsvarende bestemmelse findes i lov om genteknologi og miljø.⁹⁶ Efter beredskabsloven kan der ifaldes straf for at benytte eller lade benytte

---

⁹² Således Jareborg *ibid.* s. 37; tilsvarende Ross *ibid.* s. 81.

⁹³ Straffelovens § 251.

⁹⁴ Fødevarerlov § 78, stk. 1 nr. 1, jf. § 9, stk. 1.

⁹⁵ Lov om kemiske stoffer § 59, stk. 1, nr. 10.

⁹⁶ Lov om genteknologi og miljø § 36, stk. 1, nr. 8.

elektriske anlæg eller diverse andre anlæg, uanset at de ikke er i forsvarlig stand.⁹⁷ Efter luftfartsloven kan en arbejdsleder straffes, hvis de arbejdsmiljømæssige forhold på et luftfartøj ikke er fuldt forsvarlige, eller hvis der ikke er ført tilsyn med, at arbejdet udføres på forsvarlig måde.⁹⁸ På arbejdsmiljøområdet i øvrigt anvendes tilsvarende udtryk i en lang række administrative forskrifter. I færdselsloven er der hjemmel til at straffe føreren af et køretøj, hvis køretøjet ikke “er i forsvarlig stand”.⁹⁹ Efter samme lov kan man blive straffet, hvis man lader heste, kreaturer mv. færdes på en vej, uden at de er “forsvarligt bevogtet”, samt hvis de enten er tøjret således, at de kan nå ind på vejen, eller ikke er tøjret og heller ikke adskilt fra vejen “ved forsvarlig indhegning”.¹⁰⁰ Politivedtægterne indeholder en række bestemmelser om, at hejseværker, stiger, vinduer, kældernedgange, lyskasser, samt både og lignende fartøjer, der benyttes til udlejning fra fast plads, skal være indrettet forsvarligt.¹⁰¹

Færdselsloven havde tidligere en bestemmelse om frakendelse af førerretten som følge af “groft uforsvarlig kørsel”, men bestemmelsen blev ændret til at handle om den, der “under tilsidesættelse af væsentlige hensyn til færdselssikkerheden har voldt skade på person eller ting eller fremkaldt fare herfor”.¹⁰² Formålet med ændringen var at præcisere bestemmelsens anvendelsesområde ved at give den et klarere objektivi indhold, der ikke ledte tanker hen på “noget subjektivt dadelværdigt”. En tilsvarende bestemmelse om frakendelse som følge af “tilsidesættelse af flyvesikkerheden” findes i luftfartsloven, der imidlertid ikke kræver realisering af nogen følgevirkning.¹⁰³

I mange love optræder udtryk som “(u)forsvarlig” i øvrigt i bestemmelser, der vedrører meddelelse, tilbagekaldelse eller fratagelse af tilladelser, bevillinger, beskikkelser, autorisationer og rettigheder i øvrigt mv.

Det forekommer at være en uheldig betragtningsmåde, når Højesteret i den refererede sag om fritterne ikke blot bemærker, at Det Veterinære Sundhedsråd kan udtale sig om, hvorvidt en nærmere beskrevet adfærd indebærer “en uforsvarlig behandling af dyr, eller eventuelt en mishandling eller grovere uforsvarlig behandling”, men til og med henviser til specifikke bestemmelser i dyreværnsloven. Bedømmelsen af en konkret handlemådes forhold til forsvarlighedsstandard på området og graden af en eventuel afvigelse kan man med rette forholde sig til både veterinærfagligt og strafferetligt, men subsumtionen er og bliver alene en sag for retten, og det er ikke hensigtsmæssigt eller betryggende, hvis bedømmelserne sammenblandes, og sagkundskaben får adgang til at udtale sig på en måde, der er egnet til at foregribe den juridiske skyldvurdering. Spørgsmål til sagkundskaben om god skik bør derfor være noget i retning af, om en bestemt handlemåde i lyset af konkrete, nærmere beskrevne sagsforhold og sammenholdt med god skik på området kan betragtes som “anerkendt og forsvarlig” eller tilsvarende, og om der i modsat fald efter en sagkyndig bedømmelse kan siges noget om, hvor udtalt afvigelsen skønnes at være.

Det forekommer i øvrigt at være uheldigt, at Højesteret i den refererede sag giver Det Veterinære Sundhedsråd lov til at udtale sig om, hvorvidt et forhold har haft karakter af “mishandling”, som efter dyreværnsloven er en strafforhøjelsesgrund. Rent bortset fra, at begrebet “mishandling” i den givne

⁹⁷ Beredskabslovens § 71, nr. 2.

⁹⁸ Luftfartslovens § 149, stk. 3, jf. § 40 b.

⁹⁹ Se nærmere færdselslovens § 118, stk. 1, nr. 1, jf. § 67, stk. 3.

¹⁰⁰ Færdselslovens § 118, stk. 1, nr. 1, jf. § 88.

¹⁰¹ Normalpolitivedtægtens §§ 19, stk. 1 og 2, § 24, stk. 2, § 26, stk. 1 og 2, § 30, stk. 1.

¹⁰² Færdselslovens § 126, stk. 1, nr. 1. Om praksis se bl.a. Gorm Toftegaard Nielsen & Uno Valbak, *Farlig kørsel & frakendelse*, 1992.

¹⁰³ Luftfartslovens § 150, stk. 1, nr. 1.

konktekst ikke er veldefineret og ikke nødvendigvis giver samme konnotationer for jurister og andre, så er der tale om et normativt begreb, som det typisk ikke kræver specifik sagkundskab at udfylde, idet det drejer sig om graden og arten af en afvigelse fra en standard samt selvsagt om en bevismæssig bedømmelse heraf.¹⁰⁴

Disse bemærkninger skal ikke forstås som udtryk for, at sagkundskaben udelukkende må udtale sig om "kendsgerninger og faktiske sammenhæng, og altså afholde sig fra ethvert forsøg på en vurdering med hensyn til en handlings forsvarlighed". En sådan anskuelsesmåde er hverken meningsfuld eller virkelighedsnær.¹⁰⁵ Det sagkyndige (u)forsvarlighedsskøn må nødvendigvis have et normativt præg; men den samlede og endegyldige bedømmelse tilkommer afgørelsesinstansen. Selv om sagkundskaben udtaler, at en nærmere beskrevet handlemåde er uforsvarlig i lyset af standarden for udøvelse af den pågældende slags virksomhed, så er det ikke hermed givet, at der ud fra en strafferetlig bedømmelse skal statueres uforsvarlighed og gerningsculpa.

Sagkyndige udtalelser om god skik bør overhovedet ikke gå ind på spørgsmålet om *personlig culpa*. De normative bedømmelser, der skal foretages i denne relation, kan næppe finde megen støtte i særlig branchekundskab på et givet område.¹⁰⁶ Dette betyder ikke, at sagkyndige skøn altid er uden praktisk betydning i denne relation; men i givet fald angår de spørgsmål, der ikke har noget med god handlemåde at gøre, og typisk vil de komme fra en anden kant end den branchespecifikke, nemlig fra psykologi, psykiatri eller adfærdsvidenskab i øvrigt, f.eks. med henblik på at kunne bedømme gerningsmandens personlighed eller sindstilstand på gerningstidspunktet. Det kan vel også tænkes, at branchefunderet sagkundskab kan være relevant med henblik på afklaring af, hvilken grad af opmærksomhed på bestemte faktorer, en person med visse individuelle kendetegn i henseende til kundskaber og erfaring under givne omstændigheder kan forventes at udvise; men et skøn herover er af en anden karakter end et forsvarlighedsskøn, idet det vedrører kausalforhold, ikke normativ ladede relationer.

Udtrykt i velkendte termer bør sagkyndige udtalelser af den ovenfor drøftede type i det omfang, de rummer skøn vedrørende konkrete handlemåders relation til god skik på et givet område, indskrænke sig til oplysninger, der sætter retten bedre i stand til at forholde sig til, om der objektivt set var tale om uforsvarlig adfærd. Den endelige afgørelse af dette spørgsmål er og bliver dog juridisk ligesom den subjektive skyldbedømmelse.

VIII. I virkelighedens verden lader det sig næppe gøre konsekvent at håndhæve et krav om, at sagkyndige erklæringer ikke på nogen måde må indeholde en stillingtagen til bevisligheder eller ansvarsforhold. Selv om sagkundskaben holder sig fra direkte brug af retlige begreber, vil en erklæring kunne være præget af en mere eller mindre markant retningsangivelse, som formelt ikke binder den instans, der skal træffe afgørelse i sagen, men reelt afgør sagen i kraft af en kombination af erklæringsafgiverens faglige autoritet og skrivemåden i erklæringen. Man bør imidlertid ikke forlade sig på, at det er bedre med kluntede udtalelser, der klart overskrider grænserne for, hvad sagkyndige har kompetence til at udtale sig om, således at man véd, hvad man forholder sig til, og derfor lettere kan se bort derfra.

¹⁰⁴ I relation til straffelovens voldsbestemmelser er der i betænkning 1196, 1990 om Retslægerådet peget på, at det ikke ligger inden for Retslægerådets sagkundskab at udtale sig om, hvorvidt skadelidte har været udsat for "mishandling", idet en sådan vurdering vedrører den juridiske bedømmelse af en handlemåde. Se betænkningen s. 136.

¹⁰⁵ Jf. Ross *ibid.* s. 91 f.

¹⁰⁶ Revisorernes resposumudvalg udtaler sig efter det foreliggende aldrig om subjektive forhold og "knap nok ... om, hvorvidt der konkret er sket tilsidesættelse i den pågældende sag, men alene hvorledes kravene til god revisionsskik generelt er i et tilfælde som det foreliggende", se Langsted, God revisorskik... , *ibid.* s. 54.

Der er næppe heller i sig selv fuldt tilfredsstillende, om end bedre end ingenting, hvis sagkundskaben redegør klart for de præmisser, som man bygger vidtgående normative udsagn på.

Vigtigt er det selvsagt med en god virksomhedskultur hos partsrepræsentanter, sagkyndige instanser og i afgørelsesorganerne med henblik på i lyset af de omtalte hensyn og grundsætninger at sikre, at spørgsmål og svar er korrekt og hensigtsmæssigt formuleret, herunder at man så vidt muligt undgår uformidlet anvendelse af begreber med juridisk indhold, samt at der gives ordentlige begrundelser for faglige skøn, hvad enten dette er et lovkrav eller ej.¹⁰⁷

Det ville givetvis være alt for vidtgående generelt at overføre regler af den slags, som i dansk ret kendes vedrørende udmeldelse og afhjæmning af syn og skøn, på indhentelse og indenretslig anvendelse af alle mulige slags sagkyndige udtalelser. Men når det gælder tilvejebringelse til indenretsligt brug af oplysninger vedrørende efterlevelse af faglige standarder for god skik på forskellige områder, er risikoen for udskridninger nok særlig udtalt. Så her kunne det være en overvejelse værd, om man ikke skulle indføre en ordning, hvorefter sagkyndige udmeldes af retten¹⁰⁸ efter høring af parterne om erklæringstemaet. I det lange løb er det i hvert fald næppe tilfredsstillende med den ensidighed og tilfældighed, der præger den nuværende ordning, som lader ganske meget afhænge af anklagemyndighedens professionalitet, forsvarernes kvalifikationer og indsats samt dommernes årvågenhed og balanceevne. Uden udtrykkelige lovregler må domstolene i hvert fald forvente et voksende pres i retning af at få justeret praksis med hensyn til indenretslig dokumentation af erklæringer og bevisvurderingen i forhold til sådanne, ikke mindst i lyset af menneskeretlige overvejselsers stadig tiltagende betydning.

---

¹⁰⁷ På det retsmedicinske område kan der henvises til overvejselserne i NOU 2001:12 Rettsmedicinsk sakkyndighed i straffesaker, kap. 11, især s. 124-131. Også i betænkning 1196, 1990 om Retslægerådet er sådanne spørgsmål drøftet, se s. 131 ff.

¹⁰⁸ Edelstam har plæderet for termen "domstolssakkunniga", *ibid.* s. 23.